

Szerkesztői iroda:
Nagyenyeden
A KIADÓHIVATALBAN
hová
lap szellemi részét illető
közlemények küldendők

Kiadóhivatal:
Wokál János Könyvkereskedése
hová
az előfizetések és hirdetések
bérmentesen küldendők.
Kéziratok nem adatk vissza.

KÖZÉRDEK.

Vegyes tartalmu heti lap.

M megjelenik minden vasárnapon.

Előfizetési feltételek:
helyben házhoz hordva vagy
vidékre postán küldve
egész évre 4 frt,
félévre . . . 2 frt,
negyedévre 1 frt.

Hirdetmények díja:
3 hasábos petit sorért, vagy
ennek helyéért 5 kr.
Bélyegdíjért külön 30 kr.

Nyilttér sora 15 kr.

A Bethlen-főiskola ünnepe.

Ma nagyjelentőségű ünnep kezdődik Nagyenyeden: a Bethlen-főiskola ünnepe. Az erdélyrészi ref. kollégiumok tanárai, a magyarországi ref. főiskolák küldöttei, az egyházi főhatóságok, az állam-kormány képviselője, tanár-testületek, a vidéki ref. papság, minden rendű tanúgy barátok ma érkeznek Enyedre, hogy e város polgáraival együtt ünnepeljék a Bethlen-főiskola új épületének felavatását.

A történelem halásan ismeri el azon nagy szolgálatokat, melyeket a Bethlen intézete a közneveltségnek, a magyar nemzetnek és a nemzeti szabadságnak tett; büszkén mutat azon nagy férfiakra, a kik ezen intézetben nyerték szellemök erejét, szívök nemességét, akarat-erejök és jellemök szilárdságát ama harmadfélszázados nemzeti küzdelemre, mely annyi babért s annyi sebet osztott, csak a megérdemelt jutalmat nem hozta meg.

A jelzett nemzeti küzdelemnek mindenben osztályosa volt a Bethlen-főiskola. A hősi küzdelemben tanusított bátor kitartásáért kapott babért küzdő társai kegyeletes szívében és áldásthözötteteiben; de kapott súlyos sebeket is ellenségeitől. A szeretet építette falait, gyarapította vagyoni erejét s műkincseit; a gyűlölet ismételtlen romba döntette külső alkotmányát, hamuvá égette műkincseit, üszköt dobott csöndes beléletébe. Harmadfélszáz év alatt több alkalom volt a gyász, mint az örömmünnep megtartására.

Ma új és eddig ismeretlen fényben áll a Bethlen-főiskola az idegen néző szemei előtt. Épülete a tudomány fenségének s az izlés nemességének hű és tiszta kifejezője. Tudományos gyűjteményei, berendezése és műkincsei együtt véve gazdagságban s belértékben meghaladják a mult legfényesebb időszakának alkotásait is.

És ime! a Bethlen-főiskolával együtt fejlődik régi sorsának hű osztályosa: Enyed város is. A gyászos emlékeket felidéző romok, a dűledező kormos falak eltűntek s helyököt jólét és izlésre valló hajlékok kezdik elfoglalni. Eddig szomorú elhagyottságban tengődő utcái, közterei életet és vidámságot kezdenek mutatni.

Hadd legyen hát e nap az öröm és remény ünnep-napja! Vajha felismerne és átérzene ennek nagy jelentőségét mind az, akit rokonérzet, vagy hivatalos megbízás az ünnep részesévé teszen, s meggyőződne annak igazságáról, amit az ország rendei 1653-ban így fejeztek ki: „Néhai Bethlen Gábor fejedelem Istenesen és tanácsosan gondolkodván, kezdette volt plántálni a Fejérvári Collegiumot . . . !”

A mit a nagy fejedelem istenesen és tanácsosan plántált Fejérvárat: az gyökeret vert és megizmosodott Enyedben. Szép és áldásthöző koronáját istentelenül és tanácstalanul gyakran lenyesték. De gyökereiben és törzsében erős lévén: „E trunco floruit et florebit” Istenesen és tanácsosan plántált gyökereiből ismét felséges koronát hajtott. Ki merészelné még újból megyniesni?

A magyar állam, a nemzet s ennek egyik fenntartó eleme a reformált magyar egyház, Erdély megfogott és csak nagy erőfeszítéssel élhető magyarsága s Enyed város ne ismerne fel, hogy istenes és tanácsos dolog Erdély déli részén a Bethlen-kollégiumot nemcsak eddig elismert hivatása teljesítésében segíteni s osztatlan erejében és szervezetében megtartani, hanem kihatóbb nemzeti és kulturális hivatásra is képessé tenni?

Itt a Maros folyó szép, termékeny rónáin élet és áldás virul; a várost környező hegyek ormain sötét erdők, halmain, lejtőin viruló szőlő és gyümölcskertek gyönyörködteik a szemet és a

lelket. Milyen szomorú volna, ha Enyed város kulturális intézményeinek csonkításával, gyöngítésével meggyöngítették ama faj, mely maga létesített minden szépet és életrevalót e kedves vidéken! Ma még magyar szem pihen az esthajnal fényében pirosuló nyugoti szikla-ormokon, a Pilis és Csákyakó felséges csucsain. Ki tudja: így volna-e, ha Bethlen Gábor istenesen és tanácsosan nem gondolkodott volna e szép magyar vidék megtartásáról?

Hazánk történetének egy kimagasló, minden magyar kebelét büszkeséggel s önérettel eltöltő időszaka merül fel ma lelkünkben. Bethlen Gábor, Erdély nemzeti fejedelm, a 17-ik század elején szövetségese volt Angliának. A hatalmas Albion a kis Erdély nagy fejedelmét talála legméltóbbnak ama szövetség hadai élén, mely a Habsburgok világalomra törekvő absolutizmusa ellen szállott sikra. Bethlen győzedelmes hadvezér, bölcs államférfi és prófétaalkú magyar ember volt a szövetség hadseregében. De korahalála miatt ügye nem nyerhetett teljes diadalt. Bethlen Gábornak a magyar nemzet jövő fennmaradására alkotott intézményei az ellenség bosszujának czéltáblájává lettek. Többek között az általa alapított kollégium 1704-ben Enyed városával együtt rommá lett a magyar ellenségeinek rabló és dúló kezei alatt. Ekkor Anglia megemlékezett az egykori hű és nagy szövetségéről s a Bethlen-kollégium felségítésére nemzeti közadakozás útján 110000 frtot gyűjtött, mely a londoni angol bankban kamatozott a kollégium számára. Ezen pénz egy részéből (87000 frt) épült az előttünk álló díszes épület. Az épület dísztermében áll a fejedelem most készült képe. Termete dalia, arcán szelidség, szemében jóság, homlokán bölcsesség és határozottság.

TÁRCZA.

A szentelt csarnok.

A Bethlen-kollégium új épületének Nagyenyeden 1889. június 3-án tartandó felszentelési ünnepélyére.

— Irta: Kerekes Sámuel. —

Ünnepre kondult keblem kis harangja,
Ünnepre hív csengése szüntelen.
Engedni kellett lelkem szózatának
E szép magasztos, fenkölt ünnepen;
Engedni kellett, hogy a hála lángja
Felgyújtsa keblem szent érzelmeit,
Melyeknek aether tisztasága mellett
Az ész, a szív forrásához közelit.

Fakadj szívemnek érzelempatakja,
Emeld felszínre keblem gyöngyeit:
Éledd agyannak értelem-világa,
Míg hála-láng, míg szentelt tűz hevít!
A szív s az észnek egybeforrt hatalma
Teremtessen lantomba hála-dalt,
Mely mindörökké tiszta hangot adjon,
A míg szívemnek dobbanása tart!

A tudomány felszentelt csarnokában
A nemzedék halásan ünnepel . . .
Magasztosulva szárnyal itt a lélek.
Szent értelembe mélyed a kebel.
Nagy Bethlenünknek szellemült alakja
— Örök diosfényvel — köztünk megjelen,
S a mult időknek fényes gloriáját
Tükrözve látja a halás jelen.

Itt él közöttünk Bethlen szellemének
Két fényugára: *vallás és orány*;
A hit szavának szent igéje hallzik
Az „Órhegy” allján, a „Maros” terén . . .

Erény-virágból diosfűzért kötöttek
A nagy vezérnek győző seregei . . .
Ma is *triumphust* ülhet itt a lélek,
Midőn e csarnokot felszenteli.

Ünnepre fel hát, zengjen itt az ének,
Áldjuk örökre a Bethlen szellemét,
Hogy ez a vallás és erény igéit
Köztünk jövőre is terjeszse szét!
A honszerelmi lángnak fénye mellett
Tanuljuk meg szeretni a hazát,
Hogy a diosóság napja ezredévről
Süssön reánk új ezredéven át!

Ünnepre fel hát, összegyűlt közönség,
A tudományak tartunk ünnepeit!
Im *terebélyes* már a búske *csarfa*,
Melyet nagy Bethlenünk elültetett,
Alatta békés fejlődésben élve
A nemzedék szívét, lelket művel . . .
— Ó, védje, óvja ezt a lelki oltárt
S árasssa el az ég kegyelmivel!

Ünnepre fel hát, Bethlen ifjusága,
A régi „*mékkas*” im bővítve lett,
A szorgalom, a munkakedv, kitartás,
Jelvény legyen e szent csarnok felett!
Az ési erkölcs — Bethlen szellemében —
Terjedjen e szentelt falak között,
Melyeknek diosfénykoszorús körébe
A tudomány muzsája költözött.

A szentelt csarnok álljon itt örökre,
Isteni imádjón ebben, itt, a hit;
Templom legyen, a melynek áldozója,
Hazát szeretni lelkesen tanít;
Nyelvét, szokását védje itt a nemzet,
Örbástyát lásson ebben a magyar;
Áldozva így lesz Bethlen szellemének,
S a zord onyészatot így el nem takar!

„Bethlen-Óda”

zeneköltemény, írta VÁRÓ FERENCZ alkalmi dalára,
BORSAY SÁMUEL.

Az újabb időkben rendkívüli fontos szerepet játszik a megenésítendő szöveg, nem úgy, mint a régibb olasz operák boldog korában, mikor a szánalmasan prózai beszéd egészen a mindenható zene jármában nyögött.

Ma már — bátran ki lehet mondani — a szöveg hangulata, menete szabja meg a zene motívumait s azoknak összefüggését, tehát részben a zenemű szerkezetét is. Most nem pusztá töltelék, hanem az értelem fénylő sugara, mely a par excellence értelemeket festő zene bonyolult hullámait átvilágítja s így megteremtí az értelem eddig nélkülözött összhangzatát.

A Váró Ferencz alkalmi dala így hangzik:

*Pusztulásból, vér s tűzáróból
Menekült a szellemtábor;
Itt tanyát vert kétszáz éve,
Nyugodalmat, vést is érve.*

*Harczát veszté, újra győzvé,
Táborsánczát megkettőzvé,
Dult sánczán is helyt marada
Bethlen Gábor büszke hada.*

*Vára kelt már sáncz-helyére,
Fény mosolyog fegyverére;
Új reményre gyúl a tábor,
Áldva néz rá Bethlen Gábor.*

*Hozzá népe híven esd föl:
„Fejedelem, fény-egedből
Láttasd vélünk szellemarczod,
Győzelemre vidd a harcztot!”*

A mint laikus olvasó egyszeri olvasásra észreveheti,

Es új épületben újult meg Bethlen Gábor szövetsége Angliával most már csak a kollégium védelmére.

Ott áll az épület és benne a Palladium!

Csak emléke az egykori hatalmasok szövetségének. Akkor magyar küzdött magyar ellen, s a küzdő felek idegen népeknél kerestek egymás ellen védelmet hitök és szabadságuk fenntartására. Ma már az egész magyar nemzet a nagy, de viharos mult iránti kegyeletével s az egységes nemzeti fejlődést mozgató erejével védi a Bethlen intézetét.

„Quaeris quando ruet? Sidera quando ruent!”

Makkai Domokos.

A Bethlen-főtanoda fejlődési története 1848. után.

Magyar nemzeti művelődésünknek egyik legelső rendű faktora, a Bethlen-főtanoda, a 49-iki vandál pusztítás romjaiból is lassanként kiemelkedett, rendre-rendre minden részeiben kiegészült, hajdani tekintélyét — úgy extensiv, — mint különösen évtizedről évtizedre mind intenzívebbé vált áldásos működése által — visszanyerte.

A romok eltakarítása, az intézet működésének megindítása azonban mindjárt a katasztrófa után majdnem leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött. Jövedelme az intézetnek birtokaiból mondhatni alig volt; e miatt az urbéri papirokat is kezdetben — a szükséghez mérten — szerfölött alacsony árfolyamban kelle értékesíteni. Ez okon a főkonsistorium a vagyontügyek vezetésével Fosztó Ferencz algondnokot bízta meg, mint vagyontügyekhez alaposan értő és erélyességéről, hazafiságáról általánosan ismert férfiut. A másik nagy nehézség vala a kormánynak ellenséges indulata a Bethlen-főtanoda iránt. Wohlgemuth ugyanis, Erdély katonai főparancsnoka és polgári főkormányzója, egy rendeletet bocsátott ki, melyben szigorúan megtiltotta, hogy az erdélyi reformátusok nagyenyedi iskolájában gymnasialis, vagy reáliskolai tantárgyak taníttassanak.

Ezen rendelet dacára is Vajna Antal paedagogarcha tanár, a főkonsistorium megbízásából, már 1850-ben, május 1-ére vizsátért Enyedre s nyomban hozzá fogott a munkához. Három szobát a Kis-, most már Ó-Kollégium déli felében a földszinten tantermeknek berendeztetett; kettőt pedig lakásra ugyanazon épületben. Mig az öt szoba

tisztogatása és berendezése folyt, azalatt Vajna Antal két végzett juristával, Vajna Ádámmal és Sente Józseffel, kik mint enyedi születésűek, a szabadságharc végével már haza tértek volt, bejárták a már nagyon is gyér-lakosságú várost; s összeszedve a városban található gyermekeket és serdülő ifjakat, a tanítást május 6-án már megkezdették hárman, három külön tanteremben. Az első osztályba tették azon gyermekeket, a kik irni-olvasni vagy egyáltalában nem, vagy csak gyengén tudtak; ezeknek száma 29 volt. A másodikba sorozták az irni-olvasni tudókat; ilyen volt 11. A harmadik osztályba jutottak a 12—16 éves serdülők, számszerint nyolczan. A második és harmadik osztálybeliek heti négy órán rendszeren tanulták a német nyelvet is. Ezen csonka tanév 1850 július 3-án zárattott be, egyszerű de lélekemelő ünnepélyességgel.

Nyár folytán Mihályi Károly is vizsátérvén Enyedre, Vajna Antal megtartotta a paedagogerchai hivatalát, Mihályi Károly pedig átvette a rector-professor teendőit. E két tanár vezetése alatt nyílik meg az 1850—1-ik tanév négy osztálytanító közreműködése mellett szept. 1-én négy osztályban. Vajna német nyelvet-, Mihályi számtant tanít a 3-ik és 4-ik osztályokban. A négy elemi osztály tanulóinak létszáma 96.

Az 1851—2-ik tanév igen-igen kritikus volt ez intézet jövőjére nézve a Wohlgemuth-féle rendelet miatt, mert a volt IV. osztály növendékei mind életkoruk, mind eddigi tanulásuknál fogva részint a II., részint a VI. gymnasialis osztályokba illettek volna; azok pedig mind visszatértek, sőt ujjakkal is szaporodtak. Vajna azonban Mihályival egyetértve, szép csendben megosztotta a volt 4-ik osztály növendékeit II-ik és VI-ik gymnasialis osztályokra. a volt 3-ik osztály növendékei pedig alkották az I. gymn. osztályt. Ilyen módon Vajna az 1—3. elemi osztálytól elkülönítve, megalkotta a gymnasiumot az I. II. és VI. osztályokkal. A két tanár, osztálytanítók segítségével, csendben, de fáradhatatlan lelkesedéssel, építi a muzsák templomát! A tanulók létszáma a három elemi és három gymn. osztályba 125 volt.

Vajnat azonban a létszám lassu emelkedése aggasztotta. Ez okból néhány osztálytanítót a nyári szünet alatt azon megbízással küldötte be Háromszékre, hogy tanulókat verbuváljanak Enyedre. Jó gondolat is volt, mert a következő 1852—3-ik

tanévben az elemi iskola három osztályának és a gymnasium négy (I. II. III. VII.) osztályának összes létszáma 126-ról 239-re szökken.

Az 1853—4-ik tanév három el. osztállyal és I. II. III. IV. gymn. osztállyal, tehát teljes algymnasiummal nyílt meg. A volt VII. gymn. osztály tanuló pedig a miatt, mert az intézetnek a kormány a nyilvánossági jogot nem adta meg, kénytelenek voltak más intézeteket keresni föl gymn. tanulmányaik bevégzésére. Ezen tanévben az összes létszám 283.

Az 1854—5-ik tanévben megnyílt az V-ik gymn. osztály is; összes létszám 362, 1855—6-ik tanévben megnyílik a VI. gymn. osztály, s ugyanakkor a gymnasiumra való alaposabb előkészítés céljából az elemi osztályok számát négyre emelik. Elemi iskola létszáma 254, a gymnasium létszáma 252. Ugyanezen tanévben kezdi meg működését két ujonnan választott főisk. tanár: Kasza Dániel és Szabó György. — Az 1856—7-ik tanévben létsz. az el. isk.-ban 310; a gymn. I—VII. o.-ban 313; az 1857—8. tanévben létsz. az el. isk.-ban 323; a teljesen kiegészült gymn.-ban 335. Ekkor tesznek a nyolczadik osztályosok, mint első, érettségi vizsgálatot, a gymn. nyilvánossági joga a kormánytól már elismertetvén.

A gymn. kiegészülése után a főisk. előjáróság a közvélemény támogatása mellett sürgetni kezdte a theologiai akadémia visszahelyezését, a mi azcnal nem valósult ugyan meg; a helyett a theol. akadémiával kapcsolatos tanító-képezde állítottott Enyedre az 1858—9. tanév kezdetével. A tanítóképezdével lejött Gáspár János kép. ig., a neveléstan-, és Jancsó Lajos a természetrajz tanára.

A 60-as évek kezdetén, az 1861—2. tanévre, Vajda Simon id. jogtanár vezetése alatt megnyílt a jogi tanfolyam is, mely a következő 1862—3. tanévben két éves tanfolyamra bővült ki.

A theol. akadémia visszahelyezése Enyedre az 1861—2. tanév alatt elrendeltetvén, a theol. akad. is visszatért az 1862—3. tanévre, az anyaiskola kebelébe, Hegedüs János és Décei Károly theol. tanárokkal együtt.

Volt tehát az ekként kiegészült főtanodának az 1862—3-ik tanévben négy osztályu elemi iskolája, teljes gymnasiuma, tanítóképezdeje három éves tanfolyammal, de két évre váltakozóan besztott tantervvel; jogi és theologiai akadémiaja

ez egy felette sikerült, zenésítésre önként kínálkozó szöveg, mely a zeneszerzőt új meg új hangulatok, illetőleg dallamok szerzésére ösztönzi. — Az első versszak komoly hangjára s a 2-iknek fegyverzajára következik a 3-iknek reménységűről derűs hangulata, mit az égben fényeskedő fejedelemhez intézett ima fejez be.

A B o r s a y zeneműve — tekintve a mi kisvárosunk zenei viszonyait — nemcsak kigondolva van ügyesen, hanem kivitelében is méltó elismerést érdemel. A bevezető zenekari rész rövid töredékekből, röviden jellemzve az egész mű főhangulatait, a küzdést, a harszajt, majd a béke csengő összhangját. Az énekrészt közvetlenül megelőző komor hangok a pusztulásra, vér-s tüzárra emlékeztetnek, mire a két férfi kar mély hangjai, s később az egész kar a pusztulás motívumát teljes erővel megzenélik. Ugyanez a motívum jellemzi a II-ik versszakot is, csak hogy fugamodorban össze-vissza szöve, a diadallal végződő harszaj küzdelem festésére.

Mint mikor villám és meandörgő felhők homálya elvonul egünkről s megvillan a nap sugara újra, oly kellemesen csendül meg a hangok zavara s vihara után a bariton-szó: „Vára kelt már sáncezhelyére, Fény mosolyog fegyverére”, miután a vihar megszűnését jelző kürt-hangok elhangzottak. A solo dallamát a kar veszi erőteljesebb kifejlésre.

A végső versszak, az ima, igen talpraesetten, két-féleképen van fölfogva s kidolgozva is. Először szintén egyik szólónak áhitatos csendes imája, mely aztán a kar által folyton fokozva, végre a megvalósulás erős reményétől áthatott diadalujongássá változik. A moll-menetek s hangulatokon diadalmaskodó f-dúr alaphang vibratioja fejezi be a zeneművet.

S hogy elismerésünk ne látszódjék hibák előtt szemethunyo hízelgésnek, azt is be kell vallanunk, hogy kifogásaink is vannak. A kisebbeket mellőzve, a legfőbb sz., hogy a zene-költemény tulságosan töredékes, mozaik-

szerű, azaz egyes tételei, gondolatai nem nyerne mind teljes kifejlést; hanem erre is készen van a mentesség: hol vannak zenészek s énekesek kétszer hosszabb s kétszer fárasztóbb mű előadására?

Igy is megérdemi figyelmünket és tetszésünket, így is méltán okozott már is egész városzerte feltűnést a jó szöveget oly sok ügyességgel festő zenemű.

A „vajdaság” életéből.

(Kézirat a „Közérdek” t. szerkesztőségéhez.)

Nagyenyed város társadalmi életében lényeges tényező a Bethlen főtanoda tanári kara és ifjúsága.

Nemes Alsófehérmegye székhelyének nagy ünnepe lesz június 3-án, a Bethlen-főtanoda díszes új épületének felszentelése alkalmából. Méltó, hogy a sajtó és közvélemény egyiránt részt vegyen ezen örömnünnepen, mely tudományok szentelt csarnokát a haladó kor kívánalma szerint bővíté és rendezte be a muzsá-sereg lelki épületére.

A hálának és kegyeletnek szerény emlékjével kívánok áldozni a szeretet oltárán, midőn egy pár por-szemmel én is hozzájárulok azon szellemi épülethez, melyet a virágzó tanintézet egykori növendékei és újabb tagjai raknak össze a felszentelési ünnepély szellemi jelentőségének lehető emelésére.

A Bethlen-főtanoda kötelékében 15 éven keresztül merítetttem üdvadó cseppeket ez ismeretek forrásától; hálával és kegyelettel eltelve, szeretettel emlékezem vissza arany ifjúságom itt töltött napjaira s s mindig boldognak érezem magamat, ha az „alma mater” kebelén édes pihenést találnak visszaemlékezéseimnek fel-fel csapongó röpke szárnyai.

Ilyen előzmények mellett és körülmények között, hogyne igyekeztem volna azonnal eleget tenni a „Közérdek” érdemes szerkesztőségének azon bizalma felhívására, melyben arra szólított fel, hogy a „vajdaság” életéből írjak

egy közleményt a június 2-án megjelenő — ünnepi — lap számára?!

Im elbocsátom képzeletem ringó hajóját a visszaemlékezések hullámzó oceánjára, hogy az akarat vitor-lájával és a gondolatok kormányrudjával igyekezzék keresztül evezni azon céltavatt róparthoz, melynek biztos ki-kötőjében a t. szerkesztőség páncélos hadihajója, kellő szellemi fegyverekkel verteze, horgonyt vetve várja a szellemi tápot szállító kisjarmúvek érkezését, hogy a felhasználható szellemi máhát átvéve, azt az ünnepségre készülő szellemi épület kimért raktárába felvehesse. Nem igénylek első emeleti raktározást, a földszinti elhelyezést is megköszönöm. Ha pedig a küldött szellemi szállítmány nem felelne meg a t. szerkesztőség választékos megrendelésének, kérem azt egy pinczemélyedébe félredobni, hogy a penész emésztő hatalma gyorsan hajtsa végre felette az enyészet végítéletét!

Ezen hosszabb bekopogtatás után, neki fogok a benyitáshoz... Szabad!... Köszönöm...

Képzeletben Nagyenyeden vagyok. A theologiai ifjúság ismerkedési estélyt tart. A helybeli theologusok, mint házigazdák, előzékeny szíveséggel fogadják a Kolozsvárról, Marosvásárhely- és Székelyudvarhelyről érkezett kartársukat. Sűrűn jár a bujdosó pohár, elénken emelkedik a hangulat, eszme-eszmét követ s a hittan hallgatók mulatozó sergében különböző tervezetek csirái keletkeznek. Az eszmecsere kapcsán lépett életbe a theologiai vajdaság is, mely a hatvanas évek második felében nyert életet, midőn a Bethlen-főtanoda „theologus princzipalistái” gyümölcsészni mentek a „kolégium kertjébe”. A nagyenyedi „kolégium” híres „cipó”-ja mellett naponként érlelődött a vajdaság eszméje, míg végre a sok ige testté válhatott s a lóto-futó fomatadorok a vajdasági gyűlést összehozhatták.

Bábeli zürzavar keletkezett volt már a statumok megállapítása alkalmával. Többször gyűltek az intézők a

Folytatás a mellékleten.

két-két éves tanfolyamokkal. A főiskolai tanulók összes létszáma ezen tanévben 917. A létszám ezen tanévtől kezdve fokozatosan emelkedik, az 1867—8-ik tanévig, mikor az összes létszám 1136 tanulóval elérte a maximumot.

Néhány év múlva azonban nevezetes változás történt a főtanoda belső szervezetében. Az 1869—70-ik tanévben megszüntették a jogi tanfolyamot; a helyett azonban a theologiai akadémia kettő helyett három éves tanfolyammal rendeztetett be — a theologiai tanszékek száma háromról négyre emeltetvén; a bölcsészeti tanfolyam pedig egy harmadik osztállyal toldott meg. Ez a szervezet is azonban csak négy évig állott fenn. Az 1873—4. tanév kezdetével megszüntették a harmadévi bölcsészeti tanfolyamot s a helyett a theologiai akadémia a kor igényeinek megfelelőleg négy éves tanfolyammá bővített ki, a mi igen természetesen egy ötödik theologiai tanszék felállítását tette szükségessé.

A főiskolai előjáróság úgy az e tekintetben felmerült igényeknek, mint a tanoda többi részei által igényelt szükségleteknek is mindig elismerésre méltó buzgósággal igyekezett megfelelni. Ez atyai gondoskodással köszöniújjá szervezését előbb három éves elkülönített tanfolyammal, majd négy éves tanfolyammal és egy gyakorló-iskolával a tanítóképzés is. Különös gondoskodását képezte és képezi azonban a főiskolai előjáróságnak az új gymnasiumi tanterv életbe lépte óta, a gymnasium szakszerű berendezése és emelése.

A Bethlen-főtanoda ezek szerint jelenleg négy osztályu elemi iskolát, teljes gymnasiumot, négy éves tanfolyamu tanítóképezdét és négy éves tanfolyamu theologia akadémiait tart fenn és hozza a magyar nemzeti geniusznak olyan áldozatokat, amiknek értékét nincs matematikus, a fölszámíthatná.

Adjá isten, hogy a Bethlen-főtanoda ezen kiszámíthatlan értékű áldozatokat az idők végtelenéig meghozhassa a nemzeti geniusznak!

Memor.

A Bethlen-főtanoda gyűjteményei.

Az új épület első emeletén szép, nagy termek fogadják be a tanítás hatalmas segédeszközeit, a különféle gyűjteményeket, melyek némelyike már is oly gazdag, hogy ha a megindult arányban nevezkedik, — új helyiségek berendezéséről kell gondoskodni.

A közelebbi lefolyt 20 év haladását legjobban úgy ítélték meg, ha P. Szathmáry Károlynak „A gyulafehérvári nagyenyedi Bethlen-főtanoda története” cz. munkájában foglalt adatokat összehasonlítjuk a jelenlegiekkel.

A könyvtár 1867-ben 7000 kötetből állott; a legnagyobb része ládákban hevert, mert nem volt hova felállítani. Most 23410 darabot számít. Két főrésze van osztva, úgy mint „theologiai

könyvtárra”, mely 4000 dbot és nem theologiai könyvtárra, mely 19410 dbot számlál. — Teljes és szakszerű használatra kiválóan alkalmas könyvjegyzékek állnak rendelkezésre a ritka becsü művekben gazdag könyvtár használatára végett, mely Makkai Domokos rector professor örökösége alatt, Szilágyi Gyula r. tanár vezetése alatt rendeztetett.

A természettudományi gyűjtemények most 3 nagy termet foglalnak el. 1867-ben volt 5—600 ásványtani, majdnem 2000 ősiénytani s mintegy 800 geognostikai darab, most 1768 ásvány, 627 közetpéldány és 7758 kövület.

1867-ben a növénygyűjtemény pár 100 drb honi példányból állott. A z állattani gyűjteményben volt 5 darab emlős, 192 drb madár s néhány koponya csont. — 60 darab hal; a hüllők, pankányok és héjazatok osztálya alig képviselve. A rovar és csiga gyűjtemény pár száz példány. Most a növény és állattani gyűjtemény együtt 17000 darabot számlál.

Óre: Elekes Károly r. tanár.
A régiséggyűjtemény 1867-ben azt írja Szathmáry, hogy már több, mint 100 darabot számlál. Most oly gyűjteményt láthatunk, mely tudóst s lajkust egyaránt meg lep gazdagságával s változatosságával és összesen 3222 dbot számlál.

Óre: Herepey Károly r. tanár.
A z éremgyűjtemény, mely legnagyobb részben a díes emlékü gróf Mikó Imre ajándékából került, — s 1867-ben közel 2000 dbot számlál, némileg azóta is gyarapodott.

A természet és vegytani gyűjtemény 1867-ben a legszerényebb igényeknek sem felelt meg. Most a természettani gyűjtemény legalább 3550 frt értékét képvisel s jobban 1878. óta gyarapodot fel előbb Lóte Lajos, most Bartha Zsigmond gondozása alatt.

A zenegyűjtemény 75 hangszerrrel rendelkezik, mely a vonós és fúvó zenekarnak áll szolgálatára, gazdag hangjegy gyűjteménnyel együtt Zayda János gondozása alatt.

Az ifjúság kiképzésére felszerelésben folyton gyarapodó rajzterem, — továbbá tornaszergyűjtemény szolgál.

A Bethlen-főiskola új szárny-épületéről.

Hire érkezőn Rabbutin eő Excella érkezésének — mondja 1718-ban Jástvai János benedeki lelkész, a főiskola 1707—1708. évi széniora — mi Collegiumostul disponállyuk magunkat a megmaradásra Protectionalisunk és biztatásunk is lévén. Groff Pekri Lőrincz eő Nga keményen urgeált, hogy indullyunk, egyébaránt fegyverre hányat; superveniálván Groff Károlyi Sándor Ur eő Nga annál keményebben fogja a dolgot; mi azért a rajtunk eshető felprédálástól s konzultatástól való féltünkben Thoroczko Sz. Györgyre felmenünk; ott a Deákság akkori Professor Tiszteletes Kolozsvári István urammal az erdőre ki állánk. Tiszteletes Pápai Ferencz és Enyedi István Professor uraimék pedig Jára felé Kolozsvárra indulának; hajduk kísérvén eő Kglmeket.

A hagyomány ezt a kiállást, a mit tiszt. Jástvai urak azokra a szomorú időkre vonatkozólag e szavakkal említi, oda regésíté, hogy voltak idők, a mikor a Bethlen főiskola ifjúsága a gyertyánosi barlangok védő boltozatai alatt vagy talán a Székelykő rémes üregei szürkületében hallgatták a biztató és tanító igéket tiszt. Kolozsvári professor uramtól, a későbbi püspöktől.

Lett legyen — általunk nem bizonyíthatólag — bármikéant: de barlangboltozatok és a főiskola mostani fényes tantermei, — köztiszteletben élő és hajduk által kísért professorok élete között mégis csak nagy különbség van.

Vágó- és Szász Lőrincz féle vendéglőhelyiségekben, míg a vajdaság létesítésének mikéntjét kellő körvonalozhatták. Nem a külföldi egyetemeken divó „rektor” nymbusa volt az irányadó, nem a komoly nagyképűsködés volt a czél; hanem inkább a cigányok vajdasága nyert megtestesülést a „legfeketébb vajda-jelöltek” személyében, kinek udvartartásában a jó kedv, mulatság, tréfa verte fel vidám tanyáját s a vajdasági gyűlések rendszeren szombatra voltak összehíva, hogy a „portamenti csatározások” után, vasárnap kellő pihenést szerezhessen úgy a „nagyságos vajda”, mint magas kormánytanácsa és tarkabarka udvar csoportozata.

A keleti furaok kényelmével helyezkedett el a „nemzetgyűlések” alkalmával a megválasztott vajda hevenyészett trónusán, mely lehetett tanszék, karosszék, összetakolt löcse, kiürült sörös-hordó, elkoptatott csapszéki asztal, a mint azt a helyzet magával hozta. Olykor a szabad ég alatt is volt „miniszteri tanácskozás” vagy a „bagatell ügyeknek” sommás ellátása, a mikor a legfőbb csak a „kellő distantia” által különböztette meg magát nomád életet utánzó, gyepen heverésző népétől.

Az udvari ünnepélyek rendszeren nagy lakomával jártak.

A vajda ilyenkor teljes díszben pombázott. Az udvari lakások előhozta a lecsüngő bojtos piros sapkát, a kurtaszáru nagy veres cseréppipát, az öblös hólyagzacskót s a czinkotai iczére emlékeztető hat meszelyes ivópoharat. A selmecei, vagy debreczeni nagy pipát az aiantvalók tartoztak — adófejtében — dohánnyal megtölteni. Megtiszeltetés volt, ki a vajdáknak szüzdohánnyal szolgálhatott. A monopoliuntól a vajdaság iszonyodott, bélyegilletéket nem ismert, fogyasztási adókat nem hordozott, a luxusadóknak még hírért sem hallotta, utmunka, hadmentességi adó, katonatartási váltás nem terhelte az alattvalók vállait.

Ezen boldog Eldorádóban még a szeszese italokat is

Am annak a hajduk által Kolozsvár felé költözött egyik professornak Páriz Pápai Ferencz nek legyen emléke áldott, mert nélküle aligha volna a Bethlen-főiskola a holnapi napon felszentelési ünnepet! Mert mi is csak az az „angol pénz”, a miből ez az új szárny épület is előteremt? . . . Egy ritka, derék professornak a jó isten által adott bölcs belátása, tervei, lelkesége, munkálkodásai folytán századokra gyümölcsöző tőke.

P. Szathmáry Károly „A gyulafehérvári nagyenyedi Bethlen-főtanoda története”-ben erre nézve okmányok alapján többek közt ezeket írja:

„Ugy tudjuk, hogy Anglia királyának jogában állott évenként egyszer egyháziilag felszólíthatni országát közönségét, valamely nemes ügyben adakozásra.

E jogát használhatta Anna királyné, midőn a következő év egyik ünnepén Anglia minden szöszékéről a szerencsétlen enyedi főiskola nyomora lőu hathatós szavakkal hirdette s a buzgó hívek könyörödományokra szólítottak.

Az eredmény több volt tizenegyezer font sterlinguél, mely összeg később az angol nemzeti bankba letétetvén, bár a közelebbi időkben akaratlanul megfellepsítve, a tanodának ma is (1868.) legbiztosabb tőkéjét képezi.”

Az 1704-re következő gyászos esztendő alatt nemcsak a Bethlen főiskola, hanem Erdélyben mindenféle jogi személy, vagy egyén a sanyargás idejét élte. A hajduk által kísért, vagy tolonczozott professorok Enyeden csak 1709-ben foglalhatták el előbbi helyöket. Páriz Pápai Ferencz a fiát Imrét ez idő után küldhetette Angliába egyetemre s gróf Teleki Sándor főgondnokkal megállapodva, főleg általa eszközölthették e nagy összegű segély létesítését.

A 18. század ötvenes éveinek államkölsöne és a thoroeczkoszentgyörgyi gróf Thoroczkaiféle jószág átvétele ennek az angol bankban elhelyezett 11000 font sterlingnek majd felerészét elvitették; a mi maradt, abból épült fel javarészen a főiskola holnap felszentelendő szárny-épülete.

Kétségtelenül a legégetőbb szükség okolja meg e „legbiztosabb tőke” felvételét. A százados ó kollégium roskadozó falai már-már összeomlással fenyegettek, az addig benne elhelyezett osztályokat egymásután kelle kivonni.

Az ó kollégiumhoz 1863-ban toldott s jelenleg is a kuria közepétől északra, magyarázatot igénylő alakjában álló kis épületbe csak hat osztályt lehetett elhelyezni; a többiek a kis- és nagy kollégiumok szerte-szét — egyik-egyik igazán nyomoruságos helyiségben — húzódtak meg. A gyűjtemények (könyvtár, természettani- és természetrajzi gyűjtemények, régiséggyűjtemény) a nagy kollégium közepő és felső sorának egy-egy szobájában rendezetlenül, vagy csak ideiglenes használatra rendezve állottak. A lakosozók zsufolásig tömötten. Az egészségi és tisztasági követelmények hangosan tiltakoztak a helyzet ellen.

A főiskolára nézve a hatvenes évek küzdelmeiben áldatlan korszaka után az előjáróság restitúciójával vagyongyűjteményeit illetőleg biztatóbb korszak következik, ennek tulaj-

nagyobb poharakat fenéki kiigyák, különben a szeszélyes többség hamar kibuktatta őket állásaiból. Volt is egy pár olyan miniszter, ki a qualificationak mértéken túl megfelelt s gajdult fővel alig láthatta el a tárczájába vágó államügyeket „ebéd után”.

A „dolce farnienta” jellemezte a vajda életét. Kényelmes semmittevéssel eregette nagy pipájából a hatalmas füstfellegetek. Ha valami nem tetszett, szemöldökét összeráncolta, ilyenkor „Jupiter omnipotens” lett belőle s alattvalóira böcsáthatta ádáz haragjának sebző nyilait. Az alkotmányos kérdéseket ilyenkor egészen szegre akaszthatta s teljes despotizmussal sulythatta a szánandó deliquentet elkövetett hibájáért, vagy pláne „felségértési vétek” esetén száműzhetette is birodalmából.

Nevezetes szerepe volt az udvarbölgyeknek, kik rendszeren a bajusz és szakál nélküli ifjabb theologusokból teltek ki s kiknek bókokat tartozott mondani az egész udvari személyzet. A „curiosumok”-nak sok variotájával találkozhatunk a vajdasági gyűléseken. Az udvari postamesterség is nevezetes állás volt a vajdaság keretében. A „poste restante” érkezett levelek sok derült percet szereztek a szellemes ötletekben gyönyörködő társaságnak.

A magas udvari állások mellett alantas udvari személyzettel és szolgálattéví páriákkal is találkozhatunk a vajdaság házi körében, az udvari czézáskocsis és vizet hordó szamarász, az udvari szobaciczus és konyhaszolgáló, az udvari borbély és sinter között nem egyszer ütött ki féltékenységi harc szerepöröknek betöltési kérdése miatt. Az udvari kakas és udvari tyúk sem hiányzott a vajdaság háztartásából, sőt még a kutyanak is juthatott egy zsiros koney a fődvarmester gratiájából. Az udvari bakter tipikus alakja volt az éjeli csirkefogóknak, ki az udvari csillagászszal együtt a legrovidlátóbb alattvalók közül került ki. Nagyon érdekes csoportozat volt együtt látni 70—80 felsőbb tanulmányokat hallgató, nagyobb részben

osztályának és a II.) osztályának zökkent.

el. osztállyal és hat teljes algym. gymn. osztály nek a kormány meg, kénytelenek l gymn. tanul yben az összes

megnyilt az V-ik 1862, 1855—6-ik osztály, s ugyan- osabb előkészítés át négyre emelik. nnasium létszáma meg működését: Kasza Dániel —7-ik tanévben n. I—VII. o.-ban z, az el. isk. ban ban 335. Ekkor mint elsők, érett- ssági joga a kor-

a főisk. előjáró- mellett sürgetni visszahelyezését, meg: a helyett s tanító-képezde tanév kezdetével. János kép. ig., a természetrajz

1861—2. tanévre, se alatt megnyilt etkező 1862—3. vült ki.

helyezése Enyedre tetvén, a theol. tanévre, az anya- és Décesei Károly

vült főtanodának ztályu elemi isko- képezdeje három váltakozóan be- ogiai akadémiaja

enő — ünnepi —

hajóját a vissza- gy az akarat vitor- l igyekezéék kereszt- melvnek biztos ki- os hadihajója, kellő nyrt vetve várja a zetését, hogy a fel- azt az ünnepségre ba felvehesse. Nem bídszínti elhelyezést szellemi szállitmány álasztékos megren- yedésbe félredobni, orsan hajtsa végre

után, neki fogok a nóm . . .

gyok. A theologiai helybeli theologusok, el fogadják a Kolozs- udvarhelyről érkezett r, élénken emelkedik a hittan hallgatók ek csirái keletkeznek. a theologiai vajdaság plében nyert életet, gus principalistái” kertjébe”. A nagy- mellett naponként végre a sok ige dorok a vajdasági

már a statumok gyűltek az intézők a llékleten.

— Majális. A nagyenyedi szegény tanulókat segélyző kör június hó 10-én pünköst másodnapján, délután a sétaterén, a leány ipariskola javára, b. K e m é n y Kálmáné b. B á n f f y Polixéna ó miga védnöksége alatt, fényes mulatságot rendez. A jótékonyozó tekintve, reméljük a közönség kiváló pártolását. — A rendezőség ez uton kéri fel mindazokat, kik a jövedelem emelése czéljából elárulandó gyümölcsöt, bort, borvizet, továbbá kisorsolásra alkalmas tárgyakat szíveskednek adni. — Kegyeckedjenek adományukat vagy tiszteletdíjukat Szilágyi Farkas urhoz, vagy Kovács Gyuláné és Török Bertalanné nagyságaikhoz beküldeni.

Felelős szerkesztőség:
Dr. MAGYARI KÁROLY TÖRÖK BERTALAN.
Kiadó-tulajdonos WOKÁL JÁNOS.

CSÁSZÁRI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI FELSÉGÉNEK
1888. évi novemberhó 4-én és 1889. évi januárhó 25-én kelt legfelső elhatározása folytán ezennel megindítatik a
XIV-ik MAGY. KIR. ÁLLAMSORSJÁTÉK,
melynek tiszta jövedelme

még pedig annak kéttizedrésze a magyar hírlapírók nyugdíj-intézete javára, annak egy-egy tizedrésze pedig a vagyontalán államhivatalnokok özvegyei és árvái részére alakítandó alap, az ungvári közokmány, az országos nőiparegyesület, a hátonszékmezei „Erzsébet” leánynevelő intézet, a csikszerepai közokmány, a révkomáromi protestáns nőegylet, a magyarországi központi „Fröbel” nőegylet és az északi jótékony nőegylet javára fog fordítani.

E sorsjáték összes, 8.967-ben megállapított nyereményei az alább következő játéktér szerint
160.000 frtra rúgnak, és pedig:
1 főnyeremény 60.000 forinttal
1 nyeremény 5.000 „
5 nyer. egyenk. 1.000 forinttal, 5.000 forint papíráradéki kötvényben.
10 „ „ 500 „ 5.000 „
50 „ „ 100 „ 5.000 „
100 nyer. egyenként 50 forinttal, 5.000 „
1200 sor.-ny. „ 20 „ 24.000 „
2600 „ „ 10 „ 26.000 „
5000 „ „ 5 „ 25.000 „
készpénzben.

A huzás visszavonhatatlanul
1889-ik évi júniushó 27-én
történik.

Egy sorsjegy ára 2 frttal o. é. van megállapítva.
Sorsjegyek kaphatók: a lottoigazgatóságnál Budapesten, (Pest, fővámház, félemelet) hova a megrendelt sorsjegyek ára postautalvány mellett előre beküldendő; valamennyi lotto- és adóhivatalnál; a legtöbb postahivatalnál, a bécsi „Mercur”-nál és minden városban és nevezetesebb helységben felállított egyéb sorsjegy-árusól közönnél.

M. kir. lottoigazgatóság
Budapesten, 1889. évi májushó 1-én
Máriássy Sándor,
m. k. pénzügymin. osztálytanácsos és lottoigazgató.

Arverési hirdetmény kivonata

a hosszászói kir. bíróság, mint telekkönyvi hatóság, közhírré teszi, miszerint Dániel Mihály végrehajthatónak, Tömösvári József végrehajtást szenvedő elleni 196 frt 27 kr és járulékal iránti végrehajtási ügyében a hosszászói kir. bíróság területén fekvő Szancesal község 39. számú tjkvben A + 1. 2. 3. és 26. rsz. alatt foglalt s Tömösvári József és neje Váradi Klára tulajdonát képező s összesen 552 forintra becsült ingatlanokra az egyenkénti becsérték, mint megállapított kiküldési árban, az egyenkénti árverést elrendelte és hogy ezen ingatlanok

az 1889. évi július hó 11-ik napjának délelőtt 9 órakor

Szancesal községében tartandó nyilvános árverésen a megállapított kiküldési áron alól is el fognak adni.

Árverezni szándékoznak tartoznak az ingatlanok becsárának 10%-át készpénzben, vagy az 1881. évi 60. t.-cz. 42. §-ban jelzett árfolyammal számított és az 1881. november hó 1-én kelt 3333. I. m. rendelet 8. §-ban kijelölt ovadékképes értékpapírban a kiküldött kezéhez letenni, avagy az 1881. évi t.-cz. 170. § értelmében a pánapénznek a bíróságnál elegendes elhelyezéséről kiállított szabályszerű elismervényt átszolgáltatni.

Hosszszázon, 1889. évi márczius hó 18-án

A királyi járásbíró, mint telekkönyvi hatóság.

Kelen, kir. járásbíró.

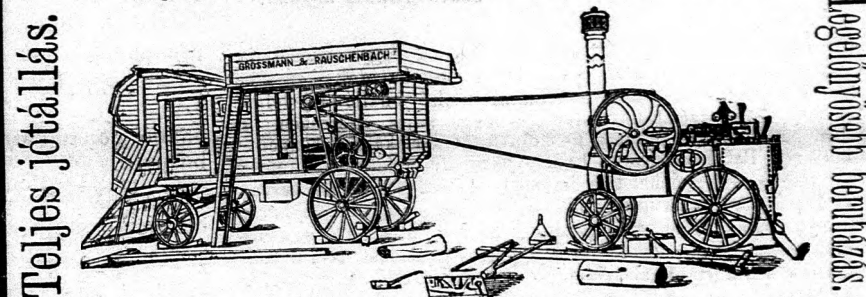
Magyar gőzcséplőkészletek.

Előállítja, pontosan és olcsón szállítja az
Első magyar gazdasági gépgyár
részvénytársulat ezeltől

GROSSMANN és RAUSCHENBACH

Gyár: Külső vácsi-út 7. BUDAPEST az osztr.-magy. államvasp. indóházának megérk. kapujától 10 percznyi távolságra.
Lóvonatú vasút állomás.

Különlegesség:
szab. szeges rendszerű gőzcséplőgépek
legújabb szerkezetben, legpontosabb kivitelben

3 1/2, 4 és (új) 6 lóerejű mozgonyokhoz és mozgonyokkal
Szénfűtésnél kell 200-250 300-350 ko. szén (fa aránylag) 14 óra a.
Szalmafűtésnél kell 5-7 5-7 kéve szalma 100 kicséplést kévéénél
Cséplési képesség 5-7000 7-10000 közép nagyságú kéve 14 óra alatt
a magoknak legelőkeltebb kicséplése, kitűnő tisztítása és osztályozása mellett.

Verőléczes gőzcséplőgépek vaskerettel
6, 8 s 10 lóerejű fa-, szén- és szalmafűtési mozgonyokhoz s mozgonyokkal

Első magyar gazdasági gépgyár
részvénytársulat ezeltől

GROSSMANN és RAUSCHENBACH

Kizárólag hazai gyártmányok.

Az olvasni szerető közönség szives figyelmébe ajánlom. jól berendezett kölcsönkönyvtáramat olvasás kivételére, 3200 kötet magyar és német könyv áll rendelkezére. Az olvasási díj nagyon csekély a beiratás bármely nap megkezdhető.

Wokál János

K Ö N Y V N Y O M D Á J Á

mindenféle nyomtatványok,
ugymint:

eljegyzési és esketési jegyek, számlák, körlevelek, névjegyek, levélfejek,

hivatalos táblázatok, falragaszok, cégnyomati borítékok,

vásári, pénztári könyvecskék, utalványok, folyóiratok, lapok és bármily nagyterjedelmű munkákat

— minden nyelven —

a legdíszesebb kiállításban jutányos árak mellett állit elő.
Minden fajú és nagyságú fehér, szürke, kék és szines

— i r o d a - p a p i r o k, —

írónok és rajzeszközök, névnapi és újévi kártyák, mindennemű levélpapírosok, borítékok és mintazacskók,
kitűnő tenták fekete, karmin, kék és zöld színekben, vonalozók, háromszögek, rajzpapírosok, festékek és

rajzkönyvek, mindennemű vonalozott üzleti és gazdasági könyvek

a legjutányosabb áron kaphatók könyvkereskedésben.
Raktárt tartok községek és egyesek részére

mindenféle hivatalos nyomtatványokból.

PAPÍR-, ÍRÓ- ÉS RAJZSZERKEZÉSEK. KÖLCSÖNKÖNYVTÁR.

Szer
N
A K I A
lap s
közle
K
Wokál
az elő
bérm
Kézirat

(Sz.
feltámadot
megszente
szív lázas
értett drá
ség mámo
gondolata
egyes par
vele, min
esztet mag
tatlanság,
állhatatlan
csókolta a
édesebben
szerető é
kitölt rajt
nek élet f
szerető é
joga, hog
szeretett
valóság r
kitöltött s
Ime,
lélek, m
meghódít
megszégy
erős lett,
midőn hi
az élő Ist
retetéből
bár a léle
mus együ
összhangj
legyen ak
tudomány
támadott
Ime,
életté
világok s
vérrel az
hálásohaj